

EGY BALOLDALI PROGRAMM.

Beszéd; melyet a miskolczi választók előtt tartott február 7-én 1860
MOCSÁRY LAJOS.

1869.

NYOMATOTT EGERBEN.

Ezen beszéd némely részeiben rövidítve volt elmondva, a hallgatóság türelmének kíméletéből.

Tisztelt polgártársak!

Mélyen meg vagyok hatva a bizodalomnak oly fényes oly lelkes nyilatkozatai által, melyekkel önök részéről találkozni szerencsés vagyok. Azon megtisztelő felszólítás folytán, mely hozzám intéztett, kedves kötelességemnek fogom tartani elmondani azon nézeteket, melyek politikai meggyőződésemet alapját képezik. Elmondom azokat nyíltan s őszintén, elmondanám még azon esetben is, ha azt tudnám, hogy nézeteim eltérnek egyben másban a saját pártom által közönségesen elfogadott nézetekből; vagy ha attól kellene tartanom, hogy önök többségének nézeteivel mindenben nem találkozhatom; igazsággal és őszinteséggel tartozom önöknek, de tartozom magamnak is, mert nem akarom kitenni magamat annak, hogy ha számon kérik tőlem itt mondott szavaimat, bármikor is következetlenséggel vádoltathassam.

Azok közé tartozom t. polgártársak, kik országos dolgaink mostani folyásával nincsenek megelégedve, kik nem találunk megnyugvást azon alapan, melyre hazánk ügyei helyeztetek, s kik szükségesnek tartják ezen alapanak gyökeres megváltoztatását.

Ha visszatekintünk a leélt két sanyarú évtizedre, ha csak a dolgoknak felszínét tekintjük, igaz hogy tetszésnek látszik sok tekintetben a mostani állapot, melyet oly nagyon fel tudnak dicsérni a jobboldalnak a kormánynak emberei. De ha a dolgok mélyébe tekintünk, ha komolyan nézünk állapotunk szemébe, ha magunkat nem akarjuk ámítani: azonnal egész rideg-ségében, egész komorságában áll előttünk a való.

Terheink ép oly nagyok, sőt nagyobbak, mint voltak. Szabadságunk a közös és a korábbihoz hasonló szellemű hadsereg által csak úgy van fenyegetve, mint volt azelőtt. A külföld irányában épen oly kevésbé vagyunk biztosítva, mint azelőtt, mert ugyanazon hadsereg oltalma alatt állunk, melyet megvertek Solferino és Königrätznél.

Ez a való, teljes meztelenségében.

Nincs kiküzdve hazánknak önállósága; az egész monarchiának ügyei nincsenek úgy rendezve, hogy tartós, mind ránk mind rajok nézve kielégítő állapotra volna kilátás.

Hegy mennyiben van önállóságunk korlátozva, minek soroljam elő a kétségbevonhatlan, annyiszor elmondott s megczáfolhatlan tényeket.

Tudja mindenki, hogy Magyarországnak legfontosabb ügyei felett nem magyar kormány és országgyűlés, hanem a közös, magát méltán birodalminak nevezett ministerium s a delegatio intézkedik.

Tudja mindenki, hogy részint örök időkre, részint tíz évre lekötöttük magunkat a nem általunk tett, sőt leigázásunkra csinált államadósság kamatai egy részének fizetésére, a nélkül, hogy az államadósságok kezelésébe befolyánk, s azoknak leszállításából hasznot várhatnánk. Lekötöttük magunkat tíz évre a közvetett adóknak s a dohány monopóliumnak fentartására. Lekötöttük magunkat tíz évre, hogy 800,000 emberből álló hadsereget tartunk. Tíz évre, de ha nem követünk el mindent, hogy ügyeinknek más fordulatot adjunk, ha megmaradunk azon az alapon melyen állunk, biztosak lehetünk benne, hogy ezen tíz év majd egy más tíz évig, vagy örök időkig fog, mint a váltóknál szokás, meghoszabbítatni.

És a mi legfőbb, tudja azt mindenki hogy a hadsereg közös maradt, hogy önálló nemzeti hadseregünk nincs. És ez oly nagy fontosságú dolog, hogy ne lenne bár közös kormány és delegatio, ez maga képes volna megghiúsítani ön állásunkat. Történt ugyan a seregnek szervezetében némi csekély változás, de a szellem tökéletesen a régi maradt, ép oly ellenséges önállóságunk irányában, ép oly erőtlen arra, hogy külellenségeink ellen megvédhessen, mint eddig volt. Ez legnagyobb bajunk, ez legnagyobb sérelmünk, mert ennek következtében úgy állunk, – bocsánatot

kérek ezen triviális de úgy hiszem találó hasonlatért – mint az oly ember, kinek nyakán van még mindig a hurok, csak egy rántás kell hogy megfőj - tathassék, s a kötél vége ellensége kezében van.

Ez a lefolyt országgyűlésnek eredménye főbb vonásokban.

És ezenkívül aggasztó azon szellem, mely úgy a kormánynak, mint az országgyűlés többségének, sőt fájdalom magának népünk egy részének is egész magatartásában és eljárásában mutatkozik. A gyengeségnek a folytonos engedésnek politikája ez. Akkor midőn alapjaiban volt megrendülve az egységes birodalom eszméjének hatalma, s midőn csalhatlan jeleit adta maga a bécsi kormány annak, hogy meggyőződött rendszerének tarthatlansága felől: nem hogy végleg érvényre emelkedni segítettek volna a mi befolyásos férfaink ezen irányt, s ha Bécsben tétováztak, folytatták volna azon erős állást melyet vett a nemzet 1861-ben, e helyett oly engedményeket tettek, oly áldozatokat hoztak, hogy önmaguk bátorították fel a gécsi csökönösséget kitartásra. Magától azon időtől fogva is, melyben tetteleg létrejött az alku, folytonos engedékenységet látunk. Mindig nehezebbé tették az alkut gyakorlati alkalmazásában. Például az 1867. XII. t. ez. még magyar hadseregről beszél s világosan fentartja az ujonczok megajánlását, s most avéd-rendszeri törvény elfogadásánál ott vagyunk, hogy egy különálló magyar hadseregnek híre sincs; s az ujonczok megajánlásának joga az által hogy 10 évre

megajánltatott a 800,000-nyi létszám, tetteleg semmivé lett. Mert én fájdalom teljességgel nem tulajdonítok a honvédség felállításának oly fontosságot, melyet annak tulajdonítani sokan hajlandók még saját párthíveink közt is. Ezen magukban szerves összefüggés nélkül álló zászlóaljok önálló haderőt nem képeznek, s alig lesznek egyéb, mint a rendes hadsereg ezredeinek függelékei, tartalékszázlójai; arról pedig hogy ne az 1848-iki honvédszellem, hanem az osztrák hadsereg szelleme fészkelje be náluk magát, gondoskodva van már eddig is, s majd lesz gond rá jövőre is. Úgy hogy én valóban szentségtörésnek tartom azt, hogy ezen csapatok részére a dicső honvéd név bitoroltatik. Nevezetes példát szolgáltat az is, hogy a volt nyomorgató rendszernek emberei nyugdíjat kapnak még most is; még ezt se bírta megtagadni az országgyűlés, azon félelemből hogy az egész kiegyenlítési mű dugába dől. Hát oly gyenge lábon áll az egész, hogy még ily aránylagos csekélység miatt is dugába dőlhet? De nem akarom hosszasan előadni mind azon egyes dolgokat, melyek állításomat igazolják. Csak azon fájdalmas ténytet kell megemlítenem, hogy a mi törvényhozásunk többé alig érdemli meg e nevet, mert tudva levő, hogy minden fontosabb tárgyban előre kicsinálják Bécsben a dolgot, úgy, hogy az országgyűlésnek nem marad egyéb, hátra, mint a készet hűségesen regisztrálni.

Mi módon kell ezen állapoton segíteni?

Vissza kell állítani Magyarországnak önállósá-

gát, biztosítani kell cselekvési szabadságát. E szerint hát eltörülni mindazon intézkedéseket, melyek Magyarország önállóságát csorbítják.

1. Helyre kell állítani a magyar kormánynek önállóságát, tehát el kell törülni a közös birodalmi ministeriumot.

2. Helyre kell állítani a magyar országgyűlés teljes hatáskörét úgy a mint azzal egy önálló ország parlamentjének bírnia kell, tehát el kell törülni a delegatiót.

3. Önálló magyar hadsereget kell állítani, mert csak ez szerezhethet hazánknak biztóságot kül és bel ellenség ellen egyaránt; e nélkül nincs önállóságunknak és szabadságunknak semmi valódi biztósítéka.

Szóval: vissza kell állítani az 1848-iki törvények teljes erejét, különösen a III. törvényczikknek azon rendeletét, hogy „minden polgári, egyházi, kincstári, katonai s általában minden honvédelmi tárgyakban Ő Felseége a végrehajtó hatalmat ezentúl kizárólag csak a magyar ministerium által fogja gyakorolni.”

Ez a baloldal programja t. p. t. és ez az én programmons mely irányozni fogja minden léptemet, ha e kerületnek képviseletét elnyerni lesz szerencsém.

Az a kérdés most már t. polgártársak, lehetséges-e ezen programnak valósítása?

Hogy igen is lehetséges, szilárd meggyőződése. És épen azért vagyok eltökélve teljes erővel küzdeni

mellette, gyöngé tehetségemhez képest. Mert ha ezen programot olyannak tartanám, mely megfelel ugyan elévülhetlen jogainknak, megfelel természetes vágyainknak, de valószínűsítése lehetetlen a nélkül, hogy felforgatnák azon szövetségi viszony melyben léte-zünk, felbomoljon az európai államoknak azon rendszere melynek ezen szövetség egyik sarkát képezi; lehetetlen volna a nélkül hogy oly felforgatásokat és convulsiókat hozzunk létre, melyek állami sőt nemzeti létünket örökre elveszthetnék a föld színéről: akkor, habár fájdalmasan, resignationnak adnám át magamat s a baloldal programját egy szép, de elérhetlen utópiának tekinteném.

Engedjék meg önök, hogy kissé nagyobb fenéket kerítsek meggyőződésem indokolásának.

Szemből Európának nagy államaival s őszintén bevallva azon tényt, hogy mi egy compact nemzetiséget nem képezünk, kénytelenek vagyunk elismerni, hogy mi mint souverain független állam fenn nem alhatunk. Hasonló állapotban vannak más nemzetek is délkeleti Európában, a csehek és morvák, a románok, a különféle dél-szlávok, a görögök; hasonlóul a lengyelek is, legalább Galliczia ez idő szerint. Mindezek velünk együtt arra vannak utalva, hogy egy szövetségi helyzetben keressék azon ótalmat, melyet önmagukban fel nem találhatnak.

Ezen szövetség útján kell nekünk és nekik megszerezni azon előnyöket, melyeket a nagy hatalmi állás biztosít. Ebből az következik, hogy egyszerű

nemzetközi időről időre vagy esetről esetre kötött allianceok nekünk nem elégségesek, hanem egy szorosabb szövetségre van szükségünk.

Hogy milyen elemekből alakuljon egy ily szövetség erre nézve különböző combinatiók képzelhetők. Ily combinatio jelenleg azon szövetség melyet ausztriai birodalomnak vagy legújabban osztrák-magyar birodalomnak neveznek. Ily combinatio Kossuth dunai confoederatiója; lehet még más combinatio és, mi az európai nagy hatalmak által indítandó események kimenetelétől függ.

De bár melyik jöjjön létre ezen combinatiók körül, nézetem szerint mindenesetre oly szorosnak kell az ily szövetségnek lenni, hogy mi egyes kisebb nemzetek kénytelenek vagyunk és leszünk lemondani a teljes állami függetlenségről, s kell teremtenünk egy olly közös legfőbb hatalmat, mely nem lehet egybeforrvá az egyes nemzetekkel úgy mint Franciaországban vagy Angliában, hanem működésében és elhatározásaiban kénytelen tekintettel lenni a többi szövetséges társak érdekeire is. Legyen a szövetség a mostani ausztriai monarchia, legyen egy dunai confoederatio vagy bármely más combinatio, ez a dologon nem változtat.

Ez azonban nem vonja maga után azt, hogy az egyes szövetségi nemzetek és a legfőbb hatalom közt örökös súrlódás és rász viszony fejlődjék ki. Mert a nemzetek maguk is kénytelenek belátni azt, hogy nem csak maguk vannak a szövetségben s a mások

érdekei iránt is tekintettel kell lenniök. Ennélfogva maguk is mérsékelni fogják követeléseiket, szem előtt tartva azt, hogy a szövetség fentartásának érdekében egyben másban s egyszer mászor áldozatokat kell hozniok.

A gondolhadó szövetségi combinatiók közül melyik volna ránk nézve a legjobb – az a kérdés. És ez határozza meg nemzeti politikánkat.

Itt két kérdés áll elő. 1. Tőlünk függ-e a választás 2. Tudhatjuk-e előre, melyik volna a legjobb. Én azt hiszem, hogy mi gyengébbek vagyunk hogyan magunk kezdeményezhessünk ily nagy európai fontosságú dolgot és hogy egészen bizonytalan az, hogy melyik combinatio ütne ki ránk nézve legjobban.

Azt hiszem ennélfogva hogy ránk nézve legjobb: számba venni a létező statusquot s belenyugodni abba, hogy tagjai legyünk azon szövetségnek, melyet ausztriai birodalomnak neveznek.

Bármi keserűek is azon emlékek, melyek ezen szövetségben való létünkhez vannak csatolva, mégis ezt tartom a leghelyesebb politikának. Le kell küzdenünk keserű érzelmeinket, s az eszélyesség követelmányeit venni zsinórmértékül.

Vannak azonban kik azt mondják, bár ők se kivannak szívpolitikát követni, hogy nekünk nem tanácsos sorsunkat Ausztriához kötni, mivel ezen szövetségi viszony nem életre való, megvannak számálva napjai s minket is magával fog a veszélybe

rántani. Ez nevezetesen Kossuth nézete. Igen sok ok van, mely ezen nézetet plausibilissé teszi, nem oszthatom azt mind a mellett. En nem tartom lehetlennék Ausztria fennállását s fennállásából magunkra nézve igen nagy előnyöket látok, milyeneket nem nyújt bármely más combinatio, mely még ismeretlen s bizonytalan.

Nem tagadja azt senki, hogy bármi nagy változásokat és felforgatásokat látott is korunk, a tetteg létezőnek, a régóta fennállónak nagy előnye van a még létesítendő felett, de azért tartják lehetlennék Ausztria fenállását, mivel ellentétben áll a német egységi törekvésekkel, melyeknek valósulása már csak idő kérdése. Épen e tekintetben kell koczkatatnoui más nézetem kimondását, bármennyire ellenkezzék is a közvéleménnyel. A német egység vágyát leginkább az fokozta, hogy restellették a németek azt a sok duodez státust és Krähwinkel udvart, de azt hiszem befogják látni csakhamar, hogy nem volna jó egyszerre átmenni a másik túlságba t. i. egy óriási katonai egységes birodalomba. Az egység létrejövetele nagy és pedig benső nehézségekbe ütközik. Mai világban, a nemzetiségi villongások aranykorában, alig lesz kedve bárkinek is olly új államokat alkotni, melyek mindjárt készen vegyék át keblükbe más országoknak épen nem irigylendő nemzetiségi bajait. Cseh és Morvaországot bizony nem szívesen venné kebelébe az új egységes Németország, ezek nélkül meg nem lehet egységessé. Az absolut

német egységnek tehát sok akadálya van, s ennél fogva nem is tartom oly közel álló fait accompliak. De még azon esetben se volna megsemmisítve az austriai szövetség, ha ezen német egység nevezetes részét nyelné el. Még akkor is maradna fel neki egy tekintélyes csoport oly részekből, kik egy szoros szövetség fentartására vannak utalva. Itt vagyunk mi Magyarország, Csehország, Galliczia és valószínűleg a birodalom délnyugati részei, sőt a compact német tartományoknak beolvadási vágyai is kétségesek. Ubi bene, ibi patria, azt mondhatják, s legyen úgy alakulva az austriai szövetség, hogy létükkel különben, okuk legyen megelégedni, nem hiszem hogy egy könnyen készek legyenek megszakasztani annyi erős köteléket, mely őket ide csatolja.

S ha fennállhat ezeu szövetségi combinatio, lehetőnek látom általa igen nagy előnyöknek biztosítását a szövetség minden tagjainak részére.

1. Korlátozva lesz Németországnak túlhatalmas volta, melyet én mind magunk mind Europa szabadságára nézve veszélyesebbnek látok magánál az oroszénál. Mert Europa közepében egy túlságos nagy összpontosított hatalom Briareiis módjára nyújthatná ki mindenfelé karjait.

2. Itt ál készen s nem kell nekünk kisebb nemzeteknek egy más szövetség létrehozása kiszámíthatlan esélyeinek s convulsioinak kitenni magunkat.

3. Benne készen találunk egy oly szövetségi kap-

csőt, melyet létrehozni alig tudnánk bármely más combinatio mellett, t. i. a közös dynastiát.

Igen nagyoknak tartom pedig mind ezen előnyöket. Csak így tartom lehetségesnek a béke fenmaradását, különben nagy európai háborúk kellenének ahhoz, hogy Európának azon része melyben mi lakunk, rendezett állapotba jöjjön. Különösen nagy nyereségnek tartom azt hogy itt a dynastiában, melyhez legitim kapcsok és történelmi előzmények csatolnak egyenkint mindnyájunkat, oly szövetségi kapcsolattal bírunk, mely önmagában elég erős, s mely lehetővé teszi azt, hogy a szövetség fenállhatása érdekében ne legyünk kénytelenek nagy áldozatokat hozni függetlenségünk vagy önállóságunk rovására, melyeket pedig valószínűleg kellene hoznunk akár egy dunai confoederatio akár más bármely szövetségi alakulás mellett.

Mind ezeknél fogva én lehetségesnek tartom az ausztriai combination s miután belőle, ha – mi nem lehetetlen – kellő alakba öntetik, ránk nézve nagy előnyöket látok: azt tartom a leghelyesebb politikának, hogy ezen status quot fogadják el alapul.

De hogy ez lehetséges legyen, szükséges akként berendezni ezen szövetséget, hogy annak fenállása a tagokra nézve kívánatos legyen, mert utóvégre is, a mi ugyan egyes egyéneket nem épen kedvezőleg jellemez, a népek azt mondják: ubi bene ibi patria. Ha nem találhatnak benne megnyugvást, ha ennél fogva nem találhatnak elég érdeket annak fentartásában: ak-

kor ezen szövetség lehetlenné válik bensőleg, bármilyen lehetséges legyen is a külviszonyoknál fogva.

Az austriai, vagy ha úgy tetszik osztrák-magyar s ha még inkább tetszik, magyar-osztrák birodalom csak úgy állhat fel, ha az egységes birodalom formája helyett tisztán szövetségi alakot ölt, tiszta personal unió mellett, mely biztosítja az egyes nemzetek és államok önállóságát, s ez által azoknak szellemi és anyagi jóllétét.

Ha ezzel ellenkezőleg az egységes birodalom formáját akarják rájuk erőszakolni, akkor önmagában hordja a felbomlás elemeit, mert a népek inkább mennek elébe az ismeretlennek, mint végkép elzárva lássák maguk előtt az önállóságnak s a jóllét kifejthetőségének lehetőségét.

Nemzeti s állami önállóság nélkül lehetetlen a szabadság biztosítása, lehetetlen úgy a szellemi, mint az anyagi jóllét kifejthetése. Nincs hatalom, mely képes legyen elhitetni egy országgal, mely azelőtt nemzeti és állami önállósággal bírt, mely éhez való jogát soha fel nem adta, hogy az önállóság nélkül is lehet szabad és boldog, s hogy ennél fogva czélszerű rá nézve egy más államba való beolvadás; fellázad ez ellen legbensőbb érzelme, fellázad az emberi méltóság. S fellázad ellene a számító józan ész, mely azt mondja, hogy mindenki legjobban ismeri saját szükségait, s legjobban tudja saját módja szerint boldogulni. Fellázad ellene a tapasztalás, mely azt bizonyítja, hogy

a mely nemzet nem ura sorsának, érdekei mindenkor feláldoztathatnak.

Napjainkban élénken fel van ébredve a népekben ezen öntudat, s nincs hatalom mely ezt elnyomni képes legyen. És ez az, ami bensőleg teszi lehetlenné az austriai szövetségi birodalom fenmaradását, ha továbbá is az önállóságot igénylő részek egybeolvasztása képezi annak kormányzati rendszerét s belpolitikáját.

És nem csak Magyarország részéről, hanem a többi szövetséges országok részéről is. Bizonyosan nem mi volnánk az elsők, kik elhagynák a sülyedni kezdő hajót. A német tartományok soha sem fognak abba belenyugodni, hogy beolvadjanak egy oly birodalomba, mely túlnyomólag más nemzeti elemekből áll, s Kaiserfeld kifejezte egy emlékezetes beszédben, hogy csak addig fognak Austriához ragaszkodni, míg itt kielégítve látandják magukat. Cseh és Morvaország hangosan protestál az egybeolvasztás ellen s miután csak ennek politikáját látja a dolgok mostani rendjében, magatartása a legélesebb ellenzékét képezi annak ellenében. Lengyelországnak azon része, mely az austriai birodalomhoz tartozik, szinte élénken követeli önállóságának biztosítását, mert ezen szerencsétlen nemzet hasonlít azon állathoz, mely akkor is él, ha darabokra szaggattatik.

Mindezek oly kiirthatlan aspiratiók, s oly indokolt törekvések, hogy azokat elnyomni lehetetlen; kielégítetést követelnek azok minden áron.

Csak ezeknek számba vétele s kielégíthetése alapján lehet ezen országokat egy szövetségben együtt tartani, különben okvetlen áttörnek minden akadályt, s lehetlenné teszik az austriai birodalom fenállását.

És pedig fájdalom bármi változások történtek is az újabb időkben a birodalomban, még mindig az egybeolvasztás politikája itt az uralkodó, s az egységes birodalom eszméje az, mely nyíltan is proclamáltatott mint olyan, melynek minden más tekintet alá kell rendelni; s az egységnek oly értelmezés adatik, mely az egyes országok önállóságát lehetlenné teszi.

Ha visszatekintünk az austriai birodalom vagyis az austriai ház alatt álló és állott országok történetére, azt látjuk, hogy különböző népek és tartományok ezen sajtáságos agglomerátumának nem az egységes birodalmi eszme volt kiindulási pontja és vezérelve. A dynastiának hatalomra törekvése találkozott egyes nemzetek abeli hajlamával és törekvésével, hogy a nagy hatalmasságok ellenében az egymásra való támaszkodásban nyerjenek ótalmat. Tisztán szövetség volt a népeknek célja, s a dynastiának Europa sőt a világ minden részeiben egyre szaporodó birtokai sokkal különbözőbbek voltak egymástól, sokkal inkább szét voltak szórva, hogysem azoknak egy egységes birodalomba való egybe olvasztására gondolhatott volna; sőt az úgynevezett örökös tartományok egybeolvasztásának sem az egységes birodalmi eszme volt kiindulási pontja, a náluk létrejött nivellírozás az absolutismus diadalának eredménye. Egyenlőekké let-

tek az által, hogy az absolutismus megszüntette náluk a nemzeti és történelmi egyéniségnek minden működését. Egyenlő kormányzati és közigazgatási rendszer, egyenlő intézmények minden tekintetben, egyenlő elnyomása a politikai s vallási szabadságnak: ezeknek eredménye lőn az ezen országokban létrejött egyöntetűség. Sőt Magyarország irányában sem az egybeolvasztás volt hosszú időn át az uralkodó irány, hanem a szabadság elnyomása.

II. József császár lépett fel legelőször az egységes birodalom eszméjével s nagyon elcsodálkozott, midőn ép oly ellenszegülésre talált mint találtak elődei, kik csak a szabadság elnyomását tűzték ki feladatul. Az öszpontosítás azóta lőn mindinkább előtérbe lépő irány, mióta a dynastia hatalma szűkebb körre szorult s szükségesnek találtatott a hatalom intensiv nevelésével kipótolni azt mit hatáskörének terjedelmében elvesztett. Mindinkább tökéletessé és mindenhatóvá lett az osztrák bureaucratia, mindinkább sikerült Magyarország önállóságát is annak beléleltére szorítani. A mely eszközök által hozatott létre az örökös tartományok egységessé válása, ugyanazok vétettek alkalmazásba a végett, hogy az egység körébe Magyarország is bevonattatik; a birodalom egységessé tételének titka az absolutismus általánossá tételében látszott rejleni. Sikerült ez végre 1849-ben. De épen akkor sikerült, midőn épen azon eszköz, mely az egységességet létrehozta, tarthatatlanná lőn.

El volt érve a cél, s egy évtizedig élvezhette a bécsi kormány a teljes sikert. S mi volt a sikernek első gyümölcse? Solferino.

1860-ban a nélkül hogy valahol forradalomtól lehetett volna tartani, megjelent az októberi diploma. Soha hatalom nem adott fényesebb elégtételt a kor-szellemnek. Beismerte, hogy az alap, melyen nyugszik, tarthatatlan, beismerte hogy más eszközökhöz kell nyúlnia, hogy magát fentarhassa.

Az octoberi kísérlet megbukott ugyan mint meg kell buknia minden félrendszabálynak, de mind a mellett rendkívül fontos momentumot forduló pontot képez újabb történelmünkben.

A mit nálunk 1860 óta látunk, csak vajúadás, csak küzdelme a vonagló centralisáló absolutisticus törekvéseknek a kor szellemével. A centralisáló absolutismusnak vége van; de a századokon át megcsontosult bécsi szellem meg a számtalan kaszt osztály és magán érdek görcsösen ragaszkodik bitorlott jogaihoz.

S nem lesz nyugalom még Bécsben végképen nem szakítanak a centralisáló törekvésekkel, s vissza nem mennek az ausztriai államrendszer eredeti formájára t. i. a részeknek a közös uralkodó által való szövetségére, mely nem zárja ki azoknak teljes autonómiáját. Legyen az foederativ alakban, legyen a dualismus formájában, legyen két nép itt nálunk

szövetségben, legyen több nép – ez az örökös tartományok dolga; mihelyt a teljes önállóság az alap, a többi ránk nézve közönyös.

Fonák dolog a bécsi kormány részéről olly szívósan ragaszkodni még mindég a centralisatióhoz, mert ez volt veszteségeinek oka, s az lehet romlása; de százszor fonákabb eljárás a mi részünkről, ha ezen politikának engedünk, mert ezzel saját nyomorúságunkat tartjuk fenn s az idő kerekeibe nyálunk gyenge kezekkel. Végtelen fonákság volt a mi politikusainktól a „birodalom” eszméjéből kiindulni, midőn ausztriávali viszonyaink rendezéséhez tetteleg hozzáfogtak, s megbocsáthatlan volt a pragmatica sanctiónak azon boldogtalan félremagyarázása, hogy abban a közös birtoklásnak a közös védelem természetes corollariuma, minek kifolyásai aztán a közös ügyek. Épen ily hiba volt az hogy az 1848. III. törv. ez. ezen mellékesen beszótt szavaiból „a közösen érdeklő viszonyok” azt következtették, hogy már az 1848. III. elismerte hogy vannak közös ügyek. Belevitt ezáltal a deákpárt bennünket a bécsi centralisáló eszméknek áramlatába s meghosszabbította ama kínos vajúrást, mely ha sokáig tart, egy beállandó válságos időben végveszélybe dönthet mindnyájunkat s jöhet a közös ügyeknek közös vész a nyomába.

Bármi nagy lökést kapott az egységes birodalom eszméje a Bach és Schmerling-korszaknak Solferinó és Königrätz által világosan felmutatott ered-

menyeitől, ismét talpra állott az által, hogy Deák és pártja eltérve az 1861-iki elvektől, engedett és belehagyta magát az árba sodortatni.

Ebben fekszik a Deákpárt politikájának alaphibája.

Mit nyertünk mi?

Concessiókat kaptunk, de a központosított összbirodalom terén maradtunk.

Concessiókat nyert a Deákpárt, de nem tudott alkotni új politikai rendszert a birodalmi szövetség számára.

Ministereket kaptunk, kiket mert az országgyűlés többségéből választattak, parlamentariskormánynak nevezünk, de megmaradt legfőbb hatóságnak a közös ministerium.

Elhárította tőlünk a Reichsráthot, de országgyűlésünk legfőbb jogait confiscálva hagyta a delegatio számára, mely csak félig magyar s tehetetlen testület.

Egy hajszálnyi concessiót se tudott nyerni a hadügyre nézve, mert már ebben nem ismernek Bécsben tréfát. Ezen archimedesi pontot ép oly erősen tartják elfoglalva mint valaha.

Ezen concessiókat úgy nevezte hogy: Magyarország alkotmányának visszaállítása. S páratlan charlatánsággal verte mellét, hogy mind ez a kellő formák közt, országgyűlési utón a nemzet szabad akaratából történt s nem lehet akkor szó az alkot-

mány feladásáról, midőn minden alkotmányos úton történt!

És nem gondolt semmit a velünk élő többi szövetséges társakkal. Hogy a delegatio eszméjét elfogadhatóbbá tegye, ragaszkodott a dualismushoz, mi által a többi országoknak egy amalgam ába összekeverése az új rendszer nélkülözhetlen feltételévé vált. Most már mi vagyunk okai, ha ezen országok autonómiája lehetlenné van téve, mi ránk háramlik, és pedig nem mint egyes pártra hanem mint nemzetre, az egész gyűlölet, melyet e miatt kell annak okozói iránt érezniök.

Íme itt van az egységes osztrák birodalom eszméjének legújabb incarnatiója. A merev összpontosító és egybeolvasztó politika meghátrált egy lépésre, de készen áll hogy ismét előre lépjen, minden ponton hol rést talál. Meghátrált de csatarendben és csatakészen. Az új alku megkötése óta miből áll kormányunk egész működése, miből áll a többség szerepe? Védelemből és folytonos hátrálásból.

És nyert-e valamit a „birodalom”? sem consistentiában, sem hatalomban nem nyert semmit; tekintsen körül bárki, ezt jó lélekkel nem tagadhatja.

Nagy ideje hogy vége legyen valahára ezen szerencsétlen kísérleteknek s gyökeres reformra gondoljunk.

Nagy ideje hogy felhagyjanak Bécsben azon

téves és mindnyájunkra annyi gyászt hozott felfogással, hogy a monarchia fenállhatása attól függ, mennyire képes keresztül vinni az egységesség, központosítás és egybeolvasztás rendszerét.

Nagy ideje mert a. történelem logikája – mint Kossuth szereti mondani – csakhamar elő fog állani újra Sybilla könyveivel s ki tudja képes lesz-e Ausztria megvennie ezen könyveket, melyekből már annyit botorai engedett tűzbe dobálni.

A legegyszerűbb józan észbeli okoskodás azt mondja, hogy ha nem használtak az eddigi eszközök, próbálni kell más valamit.

De hát mi legyen ezen más valami?

Nem kell sokáig keresni, nem kell messze menni érte.

Itt van készen: ama századok óta fenálló megszokott és legitim viszony, melyben az ausztriai birodalom részei az uralkodó házzal, s a *pragmatica sanctionál* fogva egymással állanak; az uralkodó ház közösségének kapcsa által egybentartott szövetség; a *personal unio*.

Erős kapocsra van szükség, hogy a monarchiának különféle részei együtt maradhassanak időről időre alkalmilag kötött véd vagy támadó szövetségek nekünk nem elégségesek, nekünk, egy állandó szoros szövetségre van szükségünk, mely egy tekintélyes hatalmi állás előnyeit biztosítsa számunkra.

Megvan ez az uralkodó személye s a dynastia közösségében.

Ezen kapocs, az uralkodóház közössége, volt az egyedüli mely hajdan összetartotta azon roppant birodalmat mely az ausztriai ház uralkodása alatt állott; ezen kapocs elég erős azután is önmagában, minden közös ügyek nélkül arra hogy a szövetséget összetartsa. Sőt nem ok nélkül lehetne attól tartani, hogy még túl a rendén erős, mert azon körülmény, hogy a közös uralkodó több országok részéről közösen kezeli a béke és háború ügyében a végrehajtó hatalmat, kizárja annak lehetőségét, hogy a parlamentáris kormányrendszer s a ministeri felelősség a külügyekre nézve nálunk épen úgy fennálljon, mint más compact és nem szövetségi államokban. És épen ebben rejlik legfőképen a különbség köztünk és oly souverain országok közt, melyek nem szövetségi állapotban léteznek. A külügyek vezetése a dolog természeténél fogva nem kezelhető másként mint egyrészes mód szerint; a minister feleletre vonatása mely közös parlamentben volna csak lehetséges, nálunk gyakorlatilag nem alkalmazható. Azt lehetne hát mondani, hogy a personal unio melletti szövetségi forma épen a legfőbb kérdésben a diplomatia terén absolutismusra vezet. Ez minden esetre a mellett bizonyít, hogy a personal unio önmagában eléggé erős szövetségi kapcsolatot képez. És valóban ha tekintetbe vesszük, hogy csak is ily kapocs létezett kezdetben azon országok között, melyek a Habsburg dynastia alatt állottak s ezen dynastiának mégis sike-

rült egy compact birodalmat alkotni, elnyomni egyes országok autonómiáját, sőt valódi amalgamát készíteni incohärens elemekből: nem hogy túlgyenségek kellene tartanunk a personal unióban rejlő kapcsot, de még mindig mulaszthatlan feladatunk erős garantiákról gondoskodni önállóságunk megóvására.

S ilyeneket állíthatunk, habár a külügyekre nézve a teljes parlamentarismust igénybe nem vehetjük is.

A parlament általi feleletre vonathatás soha se fogja megóvni egyedül a nemzeteket abból, hogy a minister a törvényt meg ne szegje, s az ország érdeke ellen ne cselekedjék. Tudjuk azt jól, hogy utóvégre is csak forradalmi utón történt az, hogy a ministernek feje kéretett. Positivabb eszközök kellenek arra, hogy a nemzetek a kormány ellenében jogaikat megóvhassák. És ha a szövetséges nemzetek kezökben tartják ezen eszközöket, habár nélkülözik is azon morális erőt mely a ministeri felelősség és parlamentarischer rendszerben fekszik, még mindig biztosak lehetnek érdekeiknek megóvására nézve; s ha választani kell e kettő közt – felelős külügyminister egy centralparlamenttel, vagy nem-felelős minister egy teljes hatáskörű azaz a pénz és hadügy felett szabadon rendelkező országgyűléssel: azt hiszem semmi kétség se lehet benne, hogy az utóbbit kell választani. Az alternativa pedig így áll kétségtelenül, mert egy közvetítő, mint az újdön feltalált delegationalis intézmény, elég erős ugyan arra, hogy az államok

önállóságát illusoriussá tegye, de arra, hogy a külügyek vezetésére egy parlament befolyását gyakorolja, egyáltalában képtelen, mint ezt már annak eddigi működéséből beláthatjuk. Mert a míg a delegatio nem képez egy közösen tanácskozó testületet, egyáltalában nem állhat szembe úgy a kormánnyal, mint egy parlament; ha külön tanácskoznak a külön országok delegation akkor ugyanaz történik, csak sokkal kevesebb nyomatékkel, a mi úgy is megtörténhetik a külön országgyűlésekben.

Az volna tán a legfőbb ellenvetés, hogy épen az egyesülés célja, a közös biztonság nincs elérve a personal unió laza összeköttetése mellett, s nem lehet védelem tekintetében bizton számítani a teljesen önálló részeknek közreműködésére. Én azt tartom, hogy épen csak így lehet. Mert csak akkor lehet várni a szövetség fentartására való lelkes közreműködést, ha annak fennállása mindenkire nézve egyaránt kívánatos, mert az egyesek jóllétét s szabadságát nem veszélyezteti. Már pedig ez csak akkor lehet, ha a szövetség formája olyan, hogy egy népnek sem kell neki áldozatul hoznia önállóságát. Csak akkor lehet, ha annyira elkülönítve állanak egymástól az egyes részek, hogy egyiknek a másik ellenében való túlnyomó befolyása lehetlenné tétetik, mert nincs tere. A míg ezen túlnyomó befolyás lehetősége, a míg a hegemonia lehetősége fennáll, mindig nemcsak vetélytársak de titkos ellenségek a felek, s ha nyíltan nem törnek egymás ellen, legalább is kárörömmel tekintik egy-

más romlását. Nem hogy lehetlenné tenné tehát ezen forma a kölcsönös védelmet, de egyedül ez biztosítja. S erre nézve csalhatatlan bizonyítékot adtak a legközelebb előfordult tények. Tökéletesen szabad rendelkezésére állott a birodalmi kormánynak a birodalom összes hadereje. Sőt 1859-ben, valamint 1866-ban is ép úgy fennállott nálunk azon nézet, hogy „inkább a német, mint az orosz,” mint fennáll e pillanatban. Mert minden sanyarúságaink mellett is át voltunk hatva attól, hogy nemzetiségünk legalább kevésbé van a német mint az orosz által fenyegetve. És mégis mi történt? Kétségtelen, hogy azon kelletlenség, sőt káröröm, melyet feltételezték, vagy tapasztaltak hadfiaink részéről, volt egyik főoka úgy Solferinonak, mint Königrätznek. Ez Magyarország elégedetlenségének s passiv ellentállásának eredménye volt.

Én tehát az uralkodó ház alatt levő országok szövetsége egyedül czélszerű formájának a tiszta personal uniót tartom, az egyes részek valódi önállósága mellett, s azért tartom lehetségesnek Magyarországnak valódi önállóságát, mely a baloldal programjának alapját képezi.

Azon kishitűeket, kiket annyira megtört a nemzetünknek negyedfélszázados, s a legközelebbi időben tetőpontra ért nyomorúsága, hogy valóban a fatum által tartanak bennünket arra kárkoztatva, hogy da-

czára 6000 mérföldnyi területünknek és 15 milliónyi népességünknek soha magunk lábán ne járassunk; kik azt hiszik, hogy nekünk a sors által ránk mért állapotunk az örökös kiskorúság, s állandó biztos és tartós boldogság helyett beérhetjük azzal, ha szenvedésünk olykor szünetel s van hébe-korba egy jó napunk: megnyugvást találhatunk abban, hogy hiszen az önállóság még nem függetlenség; hogy azon szövetségi állapot, melyben kell nagyobb bajok ellenébeni biztonlét miatt léteznünk, épen nem ad oly garantíákat szabadság és jólét tekintetében, mint az általi függetlenség; hogy e szerint nem valami elérhetlen, eszményi s nyavalyás voltunk mellett túlságos boldogság az, a mit követelünk. Mert hiszen épen a fentebbieknél fogva, hogy t. i. a közös fejedelem kénytelen más országainak érdekeit is szem előtt tartani s mi a viszonyosságnál fogva kénytelenek vagyunk ezt számításba venni, hogy ennél fogva az uralkodó hatalma nálunk mindenkor nagyobb mint másutt: még mindig tetemes különbséget állít fel közöttünk és a valódi független souverain államok között.

Már ennél fogva sem utópia, nem felforgató, s nem is radicalis politika az, melyet követünk.

Sőt azzal nemcsak a loyaltás hanem a helyesen értelmezett *pragmatica sanctio* terén állunk.

Monarchiái kormány forma alatt élünk, örökösödési uralkodónk van, kinek, ha megkoronáztatott s az ország törvényeire megesküdt, hűséggel tartozunk; ez még egy darab feudulismus s bármennyire

akarunk menekülni az úgynevezett feudális maradványokból, ezen legfőbb feudális maradvány még fennáll. De fenáll másrésről az, mi a feudalismust enyhítette, a lovagiasság; a loyaltásnak lovagias felfogása: „a legelső magyar ember a király.” Magyarország igen is átadta a magyar királyi trón örökségét a Habsburg dynastiának, átadja mind annyiszor a magyar király fenségi jogait az uralkodónak, valahányszor olyannak fejére teszi sz. István és Géza koronáját; de csak úgy mint Magyarország királyának s nem adott semmi jogot s nem ad hatalmat arra, hogy hazánk felett mint az egységes osztrák vagy magyar-osztrák vagy osztrák-magyar birodalomnak kiegészítő része felett uralkodjék. A hűség és loyaltás igenis megkívánja tehát azt, hogy minden magyar híve legyen a magyar királynak, de nem foglal magában semmi köteléket egy közös birodalmi uralkodó iránt. Politikánk nem áll ellentétben a *pragmatica sanctio*val. Igenis ellentétben áll azzal a deákpart eljárása s örökre terhelni fogja az, hogy azon törvénynek értelmét akként csavarta félre, mint az most már az 1867. XII. t. cz.-ben áll. A közös védelmet magyarázták ki belőle s a közös ügyeket, holott a törvény lényegét egyedül az képezi, hogy Magyarország elfogadta a szövetségi állapot folytatását s ennél fogva a közös uralkodóban rejlő szövetségi kapcsot. Ezen kapocsnak természetéből önként folyik az, hogy egyik társ a másikat védelmezze, de nem folyik az, hogy közösen kezelendő ügyekké té-

tessenek azok, melyek önálló kezelése nélkül nincs önálló állam. Hibás felfogás volt egyébiránt 186J-ben is, hogy a *pragmatica sanctio* egy szerződés. Miután a leányág örökösödése csak folytatása volt a korábban fenállott viszonynak, mert a fiági örökösödés ideje lejáráó félen volt, s miután a korábbi időkben se lehetett kétségbe vonni Magyarország jogait: ezek fenállottak volna teljes épségükben akkor is ha a *pragmatica sanction*nak nevezett 1723-diki törvénynek III. czikke elmaradt volna. Azt tehát mit már korábban birt a nemzet nem volt szükséges alkuban elfogadnia maga javára, annyival inkább mivel a másik félnek meg ő nem adott semmi újabb jogokat s csak meghosszabbította a viszonyt, melyet magára nézve czélszerűnek ismert el. Jogainknak a *pragmatica sanction*nak nevezett 1723-iki törvényben foglalt biztosítéka semmivel se bír nagyobb nyomatékkal mint más törvényeink, melyek alkotmányos jogainkat biztosítják, ezek pedig semmit se tudnak a modern közös ügyekről. De tagadjuk egyenesen valamint tagadta annak idejében is a baloldal azt, hogy a közösügyek a *pragmatica sanctió*ban rejlenek s valóban nem őszinte eljárást követett a deák párt ez alkalommal; a törvényesség palástjába akarta burkolni a jogok feladását, hogy a gyengébbekkel elhitethesse majd azt, hogy Magyarország önállósága fentartatott. Mi elismerjük a dynastiának legitimitását, elismerjük s fenn akarjuk tartani a többi országokkal a szövetséget, természetes hogy elismerjük a

kölcsönös védelmi kötelezettséget – hiszen különben nem léteznék szövetség; – egyéb nincs a pragmatica sanctióban mi bennünket jogosan kötelezne, tehát mi a pragmatica sanctio terén állunk, csakhogy nem csavarjuk el annak értelmét.

Mi tehát igenis lehetségesnek tartjuk Magyarországnak önállóságát. Lehetségesnek mert egyrészt nem ütközik az uralkodó ház jogaiba s nagyhatalmi állásába, mely nagyhatalmi állásra nekünk magunknak is szükségünk van, másrészt pedig nemhogy megszüntetését idézné elő azon szövetségi állapotnak, melynek fentartását a közös biztonság végett szükségesnek tartjuk mi, valamint szükségesnek tartják az uralkodó ház alatt lévő többi országok is; de a mint fentebb kifejtettem csak a szövetséges társak önállóságának megóvásában, kapocsul a tiszta personalunióban, láthatjuk a szövetség fenállásának egyedül lehetséges voltát.

És hát mi akadályoztatja Magyarország önállóságának helyreállítását? Azon meggyökeresedett ragaszkodás a centralisáló eszmékhez, melyekből Bécsben nem bírnak kibontakozni; úgy hogy maguk jószántából csak annyit engednek, a mennyit a pillanat benyomása alatt kényteleneknek látják magukat engedni, midőn alapjaiban rendíti meg a birodalmat egy-egy katasztrófa, – és Deák Ferencznek s a deákpártnak gyengesége, mely nem bírt elhatározottan fellépni akkor midőn lehetett és kellett volna; mely sodortatni engedi magát az öszbirodalmi poli-

तिकai áramlata által; mely annak folytonosan coude-scendál, folytonosan enged s elősegíti azt, hogy ismét visszaessék, hogy reményt nyerjen arra, hogy visszafoglalhatja, habár egy kis kerüléssel, a részben elvesztett de egészen soha fel nem adott tért.

Nagy csapást mért ránk az 1867-diki ügynevezett kiegyenlítés, fokozták ezen csapást az 1868-ban létrejött közjogi törvények és intézkedések. De azért nem vesztettük el a reményt, hogy habár nagy küzdelemmel, békés utón és alkotmányos eszközökkel helyrehozhatjuk a hibát. Nem vesztettük el pedig azért, mert az a mit kívánunk jogos és czélszerű, a dynastiának, a többi országoknak és magunknak egyaránt. És azért az, hogy abba mit mi kívánunk a másik fél is t. i. a dynastia és a többi országok beleegyezzenek, csak belátás és capacitatio dolga. Arra pedig, hogy a mennyiben nem okokkal hanem csak megrögzött előítéletekkel vagy osztály és személyes érdekekkel állunk szemben, ezeket leküzdhessünk, az kell s nem kell más, mint az hogy erős állást foglaljunk, ne tárgítsunk s pillanatnyi netaláni érdekek kielégítése s felületes előnyök elérése végett gyengék ne legyünk.

Mindkettőre vállalkozunk mi, ha nem akarnak vállalkozni azok, kik most nagyobb számmal vannak, régi tekintélyük egész súlyát vethetik mérlegbe, de akaraterejük megpuhult. Fentartottuk eddig is, habár tán minket is sodort hébekorba az áramlat, ha-

bár hébekorba, mint a 15-ös kisebbségi munkálat sőt a 67-es kisebbségi munkálat mutatja, mi ránk is elragadt a többség gyengesége, – a nemzeti jogkövetelésnek a helyes nemzeti politikának folytonosságát; híjába vetik szemünkre a helyzetben rejlő okok s tán saját fogyatkozásaink által is egyszer-egyszer mutatkozott tétovázást; híjába hivatkoznak tekintélyükre s az általuk kivívott eredmények fontosságára: mi meg vagyunk győződve politikánk helyes voltáról, meg vagyunk róla győződve, hogy eddigi s netalán ezután is folytatandó ellenzéki állásunk nemzetünk helyzetének postulatuma.

Azt kérdezik, mi történik akkor, ha a baloldal többségre jut, miként képzelhető ez esetben a dolgoknak lefolyása? Ha kidicsért nagy vívmányunk – a parlamentaris kormány – valóság akar lenni, akkor természetesen annak kell következnie, hogy a baloldal lesz hivatva megalkotni az ország kormányát. Ez természetesen elő fogja terjeszteni a fejedelemnek politikai programját, mielőtt a kormányt elvállalná. Az most már a kérdés, elfogadják-e Bécsben ezen programot vagy nem. Ha nem fogadják el, akkor a kisebbséggé vált mostani többséggel kellene tovább kormányozni. Elfogadja-e ezen kisebbség ezen szerepet? Meglehet, bár nem bizonyos, hogy visszafogja magától utasítani; de meg lehet az is, hogy nem. Igaz ugyan hogy ezen esetben nagy következetlenségbe esnék, de meg lehet hogy előveszi a *salus rei publicae suprema lex maxi-*

máját, feloszlatja az országgyűlést s újból megkísérti nem volna-e képes oly befolyást gyakorolni a választásokra, hogy a többséget magának biztosítsa. Nem lehetlen azonban hogy túl teszi magát egészen az alkotmányos és parlamentaris kételyeken s hagyja lármázni az országgyűlést, küld a megyékre kormánybiztosokat, agyon pereli a sajtót, exequáltatja katonával az adót, szóval vállalkozik Majláth-Sennyei féle kormánynak. Tekintve azt, hogy mennyire ment már a deákpárt lefelé az alkalmazkodás lejtőjén, ezen esélyt nem sorozhatjuk a lehetetlenségek közé. Ha erre nem vállalkozik akkor majd akad más ezen szerepre, de mindkét esetben ki fogunk ábrándulni alkotmányos vívmányaink illúzióiból s tisztán láthatjuk a valót.

Mindezen bajokat kilehetne kerülni. Tagadja meg a baloldal meggyőződését, ne törekedjék többségre vergődni, hanem üljön a fonó rokkához vagy tanulja könyv nélkül a jobboldali tanár urak leczke feladványait. De hátha sikerül belátásra bírni a bécsiakat? Hol van az megírva, hogy ez lehetlen mi-helyt hatalmasan nyilatkozik a nemzet akarata? És ha nem sikerül, utóvégre is mit koczkaztattunk? Lényegben semmit, mert hiszen ha jól szeme közzé nézünk jelenlegi állapotunknak, ez sem különbözik lényegben a provisoriumtól. De megnyertük azt, hogy siettettük az okvetlen előbb vagy később bekövetkezendő kiábrándulást. A gyógyításnak legelső és nélkülözhetlen kelléke a bajnak kellő felismerése.

Valóban a provisoriumtól nem nekünk hanem a bécsi kormánynak van oka inkább tartani. Mert minél inkább lesznek kénytelenek meggyőződni a népek a felől, hogy Ausztriában lehetetlen várni jogos igényeiknek kielégítését, annál közelebb fog állani a birodalomnak sokak által úgy is feltartóztatatlannak hitt felbomlása. Csakhamar oly élénken fogják ezt előtérbe tolni az események s a birodalomszerte mutatkozó jelenségek, hogy kénytelen lesz végre komolyan tekinteni helyzetének szeme közé. Akkor végre felfognak nyílani a szemek s bizton várható hogy meg fog történni az minek három évvel ezelőtt kellett volna megtörténni, ha lett volna Bécsben elég tisztánlátás és elhatározottság és ha Magyarország álhatatos maradt volna azon programjához, melyet oly szépen kifejtettek az 1861-iki feliratok.

Ha ellenben fenmarad továbbra is a mostani országgyűlési többség, megmarad a mostani kormány, akkor csak azt várhatjuk, hogy nyomorúságunk tovább tart de a krízis csak elhalasztatik. „A meglevő alapon tovább fogunk fejleszteni szabad-elvű irányban alkotmányos intézményeink.” Azaz: a hadügy marad úgy a mint van, ezt nem is kell tovább fejleszteni, ez most is tökéletes megállapodott intézmény – a régi osztrák hadsereg. A delegatiók ki-fejlődnek pusztá kedélyes konferenciákká, mi mindég engedni fogunk nehogy kénytelenek legyünk az együttes szavazás reichsrathszagú jelenetét színre

hozni. A közös ministerium nagyra fog nőni, mihelyt tünedezni fognak a kiegyenlítés mézes hetei, mihelyt szükségteleneknek fognak mutatkozni né-mely most még tanácsos kíméletes fogások a Deák-párt és a magyar kormány irányában, mihelyt a helyzet logikája lehetlennék mutatja ki a magyar kormány ellentállását Bécs irányában.

Kénytelenek lévén szánktól elvonni a betevő falatot, hogy az államadósságot és quótát fizethessük, nyomorogni fogunk úgy mint eddig s mégis évről évre fog növekedni a deficit.

Csak azért is hogy kétségbe ne lehessen vonni azt hogy nekünk valóságos parlamentaris kormányunk van, csupa következetességből meg fogják nyirbálni a megyei autonómiát, mely a parlamentarismussal össze nem fér s mellette legalább is felesleges.

Ott leszünk a hol voltunk a provisorium alatt.

Egy nagy különbséggel.

Akkor mint egy phalanx állott a nemzet értelmisége a nemzeti jogok követelésének zászlaja alatt. Reménynyel tekintett a nemzet e zászlóra, s feltétlen bizalommal tekintett a zászlótartókra. Ezután mély keserűség fészkel meg magát a keblekben a remény helyett, s azok, kik a nemzet bizalmát bírták, lejárvák tökéletesen magukat.

Meglehet hogy a kétségbeesés rász tanácsadó, de a kétségbeesést a helyzet szüli, szép szó el nem távolíthatja.

Azt kérdem most már, melyik a forradalmi politika?

Az-e, mely a legitimitásnak és loyaltásnak alapján állva, s a szövetség fentartásának szükséges voltát beismerve, azt úgy akarja megalapítani, hogy legyenek benne elégítve a népek jogos igényei, minél fogva benne megnyugvást s fentartásában közös érdeket találjanak: vagy pedig az, mely egy tarthatatlannak bizonyult állapot circulus vitiosusában kering; mely kétségbe ejti a birodalom népeit a békés átalakulás lehetősége felett; mely utóvégre is oda tereli a dolgot, hogy a mérséklet nem lesz többé képes fékezni a szenvedélyeknek magasan járó hullámain. Isten vizsgálhatja egyedül egyeseknek sziveit és veséit, de oly párt, mely a forradalmat tűzné ki törekvéseinek céljául, nálunk nem létezik. Azonban ép azon őszinte tiltakozások, melyek a baloldal férfainak nyilatkozataiban ismételtetnek, baljóslatúlag jelezik azt, hogy még jöhet idő, melyben a forradalom fog még egyetlen habár kétségbeesett eszköz gyanánt feltűnni a nép tömege előtt. A deákpárt elfogultsága, páratlan szenvedélyessége és csökönősége még előidézheti ezen esélyt.

Bocsánatot kérek t. polgár társak, hogy ily sokáig fárasztottam önök figyelmét, de engedjék meg, hogy személyes viszonyainkról szóljak még egy pár szót.

Én nem voltam eddig azon szerencsés helyzetben, hogy önökkel sokat érintkezhettem, vagy önöknek talán némi szolgálatokat tehettem volna. Vannak is ellenfeleink közt olyanok, kik azt mondják, hogy mit keresek én Miskolcz városában? Önök t. p. t. másként vélekedtek. Önök a közügyet tartva szemök előtt, vallott elveiknek hü követőjét s habár szerény de megbízható munkását vélték bennem megtalálhatni, s ennek folytán tiszteltek meg azon nagybecsű bizalommal, mely, kövesse bár siker önök törekvését vagy sikerüljön a fájdalom oly nagy mértékben mutatkozó ármánynak azokat megghiúsítani, – életem büszkesége fog maradni. Azt mondják, hogy nincs okom büszkélkedni, mert e város úgynevezett értelmisége nagyobb részének nem bírom bizodal-mát, s önökről uraim, Miskolcz városának lelkes, erőteljes értelmes polgárságáról minduntalan úgy beszélnek mint „nyers tömegről.”

A népnek úgy nevezett alsóbb osztályairól soha sem szabad kicsinylően vagy épen lenézően szólni; minden nemzetnek a kevésbé művelt nép alkotja túlnyomó részét, a nemzetnek valóságos zömét. A nép alsóbb osztályaiból veszi a nemzet minden jellemző sajátságait, ez adja meg typusát; a nép alsóbb osztályai képezik azon nagy tartalék sereget, melyből egészítik ki soraikat az értelmiségi osztályok. A ki kicsinylően szól a népről, kicsinylően áll magáról a nemzetről.

Nagyon természetes az, hogy a tanácsban azok-

nak kell szavuknak lenni, kik neveltetésük és szak-képzettségek által arra inkább vannak képesítve mint azok, kik más hivatásuknál fogva nem érnek rá megszerezni a közügyek részleteiben való jártasságot; de a mi a választásokat illeti, erre nézve nem szükséges az, hogy mindenki tudós és szakértő legyen, járatos a közügyeknek minden részleteiben, elég arra az hogy a választó képes legyen megítélni azt, hogy ki becsületes és értelmes ember, kitől lehet várni, hogy híven, buzgalommal és sikerrel szolgálhatja a haza ügyét. És e tekintetben a kevésbé művelt népnek bámulatos ösztöne van s hosszas tapasztalás bizonyítja, hogy míg a korlátlan uralkodók hízelgőket és tányérnyalókat szoktak magas polczra emelni, míg szűkebb körű testületek sógort komát szoktak hivatalokba ültetni: addig a nép, mely széles alapon gyakorolja választó jogát, habár néha téved is, de általánosságban véve jól meg tudja választani embe-reit; s épen ott virágzik legjobban a szabadság, vi-rágzik legjobban a szellemiség, hol a nép tömege maga folyik be választásuk útján az ország dolgai-nak intézésébe. Ezen tapasztalaton indulva vétetik fel minden szabadelvű alkotmányba a széles választási jog.

Az tehát hogy a „nyers tömeg” jelöltje vagyok, már csak ezért se jelent semmit s egyáltalában nem csökkenteni azon büszkeséget, mellyet érzek nem taga-dom önök irányomban tanúsított bizalma és lelkes pártolása következtében.

Egyébiránt, én sokkal többre becsülöm az oly nyers tömeget, mely híven megőrizte kebelében a hazaszeretetet, mint az értelmiséget ha saját önző érdekein szűri keresztül a haza érdekéit. Sokkal többre becsülöm azokat, kik el nem tántorítva álokoskodások által ösztönszerűleg is szabadon követik keblök istenét, mint az oly úgynevezett értelmiséget, mely kész elfogadni bármely hamis tant, mely öszhangzásban van kishitűségével s elfogultságával. Tartsák meg önök t. p. t. keblök mélyében azon hazafias érzületet, mely mindenkor jellemezte Miskolcz városának polgárait; mert sokat szenvedett hazánkra csak úgy várhat szebb jövő, ha híven szeretjük s érette életünket s vérünket feláldozni készek leszünk. Éljen a haza!